

Pirkanmaa

Alueprofiili

Maakuntaohjelman painotukset

Välkky Pirkanmaa: Yrittäjyyden nostaminen ja kannustaminen uudelle tasolle. Isojen haasteiden (kuten sote-uudistus, älyliikenne) hyödyntäminen kehittämislustoina. Uuden yliopiston aktiivisten yhteyksien tehostaminen ympäröivän toimijakentän kanssa (ml. tutkimusinfra-avaaminen). Startup-yritysten kasvu- ja kansainvälistymisvalmiuksien ja niitä synnyttävän ja tukevan pääomittaja- ja kasvattajayhteisön vahvistaminen. Ulkomaisen rahoituksen kanavointi alueen investointeihin ja kehittämiseen ja yhteyksien varmistaminen kansainvälisiin arvoverkkoihin.

Ehyt Pirkanmaa: Työn muutoksen ja uudenlaisten työn tekemisen tapojen muuntaminen mahdollisuuksiksi. Työllisyydenhoidon uusien paikallisten mallien ja kokeilujen toteuttaminen ja tuki. Yksilöiden ja yhteisöjen aktiivinen toimijuuden mahdollistaminen ja tukeminen. Ympäristöjen tarjoaminen mielekkäälle, luovalle, aktiiviselle ja tuottavalle tekemiselle.

Kestävä Pirkanmaa: Uudistuvan ja kehittyvän osaamisen jalostaminen skaalautuviksi vientituotteiksi. Resurssiivisaiden toimintatapojen vakiinnuttaminen kaikilla toimialoilla. Bio-, kierto- ja hyvinvointitalouden liiketoimintamahdollisuuksien käyttö etenkin Pirkanmaan maaseudun elinvoimaisuuden edistämisessä. Laadukkaan, monimuotoisen, terveellisen ja turvallisen elinympäristön hyödyntäminen elinvoiman ja hyvinvoinnin perustana. Jaetun vision ja yhteisen resurssiivisaan tulevaisuuskuvan vahvistaminen bisnesekosysteemien toiminnan tukena.

Saavutettava Pirkanmaa: Tietoliikenneverkon ja digitaalisten palvelujen kattava mahdollistaminen - "100 Mt/s kaikille". Koko maakunnan pysyttäminen palveluverkossa vyöhykkeisyyttä, joustavia palveluja ja toimintamalleja soveltaen. Uusien palvelumallien tuominen tavaroiden ja ihmisten kuljetuksiin. Koulutuksen saavutettavuuden varmistaminen, erityisesti digitaalisuutta kehittämällä. Saavutettavuuden tavoitetason ja hierarkioiden määrittely, mallintaminen ja toteutus.

Älykkään erikoistumisen sisältökärjet

Teollisuuden digitalisaatio, älykkään kaupungin ratkaisut, kiertotalous, hyvinvoinnin ja terveyden palvelut ja järjestelmät

Älykkään erikoistumisen toimintatavat

Osallistavat innovaatio- ja kehitysalustat ja palvelut, systeemiset kokeilut, pilotointi ja demonstraatiot, lahjakkuus- ja inhimillinen pääoma –näkökulma kehittämisessä, kansainvälinen yhteisöppöminen ja investoinnit

Pirkanmaan toiminnalliset alueet ja kehitysvyöhykkeet

Näkökulmana maakunnan toiminnallisiin alueisiin tässä on niiden liikenteelliseen saavutettavuuteen perustuva kehittämisprofiili, joka kuvaa niiden vetovoimaisuutta elinkeinojen ja asukkaiden saamisessa.

Maakuntakaavan linjausten mukaan ydinkaupunkiseudulla tiivistetään yhdyskuntarakennetta, vahvistetaan nykyisiä kuntakeskuksia sekä edistetään vahvoihin joukkoliikennevyöhykkeisiin perustuvaa liikkumista. Elinkeinoelämän kehittäminen tukeutuu erityisesti valtatie 3, kehäteiden ja lentokentän alueen ympäristöön. Toimintojen sekoittuneisuutta edistetään. Eteläisellä Pirkanmaalla kehittämisen tavoitteena on vahvistaa ja tiivistää alueen kuntakeskuksia, ja pääradan asemanseutujen merkitys korostuu.

Lounaista Pirkanmaata kehitetään seutu- ja paikalliskeskuksia korostavan monikeskusmallin pohjalta. Luoteisen Pirkanmaan kehittäminen nojaa asemanseutuja ja ydinkaupunkiseutua painottavaan raideliikennemalliin. Pohjoisen Pirkanmaan kehittäminen perustuu monikeskusmallin ja asemanseutujen kehityksen yhdistelmään, jossa hyödynnetään olemassa olevaa raideinfrastruktuuria ja monikeskuksista yhdyskuntarakennetta. Keskeistä on kunkin seudun kytkeytyminen vahvasti kasvavaan Tampereen seutuun ja sen osaamisresursseihin.

Väestödynamikka

Pirkanmaan väkiluku on kasvanut hyvin voimakkaasti 2000-luvulla etenkin kotimaan muuttoliikkeen seurauksena. Pirkanmaan väestökehitykseen vaikuttaa suotuisasti alueen elinvoimaisuus, viihtyisyys sekä houkuttelevuus. Väestönkasvun odotetaan jatkuvan, joskin maltillisemmin kuin 2000-luvun alussa. Väestön kasvun veturina on toiminut Tampereen seutukunta, jonka kunnissa väestönkasvu on pysynyt positiivisena jo pitkään. Sen sijaan maakunnan reuna-alueilla väestön määrän lasku on jatkunut. Väestön keskittymisen odotetaan jatkuvan myös tulevana vuosina kasvun kanavoituessa keskuseudulle. Ulkomaan kansalaisia Pirkanmaan väestöstä vuonna 2016 oli noin 3 prosenttia. Vuoteen 2010 verrattuna heidän määränsä on kasvanut noin kolmanneksella.

Maakunnan väestörakenne muuttuu ikääntymisen myötä. Väestöllinen huoltosuhde vaihtelee 47:n (Tampere) ja 86:n (Virrat) välillä, ja vähentyvän väkiluvun alueilla myös väestöllinen huoltosuhde heikkenee jatkossakin. Koko Pirkanmaan huoltosuhde vuonna 2016 oli 58,5. Vuoteen 2040 mennessä huoltosuhteen ennustetaan nousevan 67,4. Väestön ikärakenteen kehitys vaihtelee voimakkaasti seutukunnittain. Lapsiväestön (0 - 14 -vuotiaat) osuus väestöstä on korkeimmillaan Tampereen kaupungin lähikunnissa ja alhaisimmillaan maakunnan reuna-alueilla, etenkin Ylä-Pirkanmaan seudulla. Vanhusväestön (65 vuotta täyttäneet) osuus on vastaavasti korkeimmillaan maakunnan reuna-alueilla ja matalimmillaan Tampereen seudun ja HHT-kasvukäytävän varrelle osuvissa kunnissa. Tämä eriyttää merkittävästi maakunnan eri osien kehityspotentiaalia jatkossakin.

Aluetalouden, kuntatalouden ja työllisyyden dynamiikka

Rakennemuutos Pirkanmaalla on ollut vahvaa, mutta valmistava teollisuus on edelleen merkittävässä roolissa etenkin tuotannon mittareilla mitattuna. Vuonna 2014 teollisuudessa syntynyt arvonlisäys muodosti vajaan neljänneksen Pirkanmaan kaikesta arvonlisäyksestä. Teollisuuden osuus maakunnan viennistä oli 94,4 % vuonna 2016, (koko maassa 81,2 %). Maakunnan viennin taso on heikentynyt 2010-luvun kuluessa, mutta kauppatase Pirkanmaalla on silti edelleen ylijäämäinen.

Viimeisimpien suhdannetietojen valossa toimialojen kehitys Pirkanmaalla jatkui positiivisena vuoden 2016 sekä 2017 ensimmäisten vuosineljännesten aikana muutaman vuoden negatiivisen kehityksen jälkeen. Vuoden 2017 ensimmäisellä puoliskolla myös vienti on lähtenyt vetämään. Erityisesti käynnissä on teollisuuden ja rakentamisen nousukausi, mutta suurin osa muistakin toimialoista on nostanut kasvuodotuksiaan (liikevaihto, kannattavuus, henkilöstön määrä). Kasvu-uralle nousseita toimialoja olivat asunto- ja korjausrakentaminen, liike-elämän palvelut sekä vuoden verran kestänyt merkittävä teollisuuden kasvu. Kasvu tapahtuu lähes kaikilla teollisuuden päätoimialoilla, joista merkittävimmät ovat kemianteollisuus, konepaja- ja metallirakentaminen, sähkötekniikka ja ICT. Euromääräisesti liikevaihtoa takoivat aiempien vuosien tapaan eniten tukkukauppa sekä teknologiateollisuus.

Monet yritykset hakevat cleantech-markkinoilta uutta kasvua ja kehittävät tuotteitaan ja osaamistaan tähän suuntaan. Bio- ja kiertotaloudessa nähdään merkittäviä kasvu- ja erikoistumismahdollisuuksia. Robottiikan odotetaan tuovan suuria mullistuksia tuotantoon ja työelämään, mutta ne ehkä toteutuvat täydentävinä, arkea helpottavina ratkaisuin.

Pirkanmaan kunnista suurimmassa osa asukaskohtainen vuosikate on koko maan tasoa korkeammalla (ka. 400 e/as.), asukaskohtainen lainakanta jää puolestaan suurimmassa osassa kuntia koko maan tasoa alhaisemmaksi (ks. 2.420 e/as.). Veronalaiset tulot asukasta kohden ovat hieman koko maan keskimääräisen tason alapuolella. Pirkanmaan keskimääräinen tuloveroprosentti vuodelle 2018 on hieman koko maan tasoa korkeampi. Pirkanmaan kuntien omavaraisuusaste on 55 prosentissa, mikä on hieman koko maan tasoa alhaisempi. Kuntataloudessa on kuitenkin merkittäviä kuntakohtaisia eroja, jotka korreloivat vahvasti asukasluvun ja ikärakenteen kehityksen kanssa.

Alueella on käynnissä merkittäviä julkisia ja yksityisiä investointeja, mikä näkyy rakentamisbuumina erityisesti Tampereella. Isoimmat hankkeet ovat raitiotieverkoston rakentaminen sekä juuri toteutettavaksi varmistunut Tampereen Kansi ja Areena-hanke, joiden valmistumisella arvioidaan olevan vahva alueen kasvu- ja vetovoimaa kehittävä vaikutus.

Työvoiman kysyntä Pirkanmaalla on vuonna 2017 kasvanut vahvasti, ja työttömien määrä - ml. pitkäaikaistyöttömät ja nuoret - on laskenut vuositasolla merkittävästi. Myös korkeasti koulutettujen työttömyys laskee hitaasti mutta varmasti. Työnantajanäkökulmasta avoimeksi tulleet työpaikat on toistaiseksi onnistuttu täyttämään melko hyvin, mutta rekrytointiongelmat ovat kasvaneet. Työllisyystilanne tulee muuttumaan niin, että työvoimapula laajenee useita ammattiryhmiä kattavaksi ongelmaksi mm. teknologian osaamisvaatimusten vuoksi, ja yksilön työmenestystä ammattiosaamisen lisäksi määrittelee yhteistyökyky, sosiaalisuus, luotettavuus sekä halu ja motivaatio luoda uutta.

Pirkanmaan työllisyystilanteessa vaikein korjattava on kohtaanto-ongelma, joka osittain liittyy työvoiman liikkuvuuden, yritysten kasvaneen vuokratyövoiman käyttöön ja etuusjärjestelmän haasteisiin. Suurin haaste on maakunnan työllisyysasteen nostaminen nykyisestä tasosta yli 70 prosenttiin, mutta tämän toteuttaminen on erittäin vaikeaa ilman työtä jakavia ja osittavia uusia ratkaisuja. Vuodelta 2018 odotetaan edelleen Pirkanmaan työllisyystilanteen paranemista, mutta selvästi hitaammin, koska työttömyyden kovan ytimen osuus kasvaa työttömien kokonaismäärässä. Osaamisen merkitys korostuu, ennen kaikkea oppiminen työyhteisössä. Koulutukselle asetetaan jatkossa entistä suurempia paineita, joihin liittyvät laadun ja työelämäsuuntautuneisuuden lisäksi myös alueellisen saavutettavuuden kysymykset.

Yritys- ja innovaatiotoiminnan sekä osaamisen dynamiikka

Yleisenä liiketoiminnan kehittämisen ongelmana on edelleen digitaalisten työkalujen käytön rajallisuus yrityksissä. Kotisivut, sosiaalinen media ja pilvipalvelut ovat hyvin hallinnassa, mutta verkkokauppa, big datan ja teollisen internetin hyödyntäminen vielä matalalla tasolla. Suurin ongelma on Pirkanmaan pk-sektorilla rahoituksen saatavuus sekä vakuuksien puuttuminen. Tärkeinä kehittämiskohteinaan pk-yritykset itse ovat tunnistaneet markkinoinnin kehittämisen, yhteistyön muiden yritysten kanssa sekä henkilöstön osaamisen kehittämisen.

Pirkanmaan väestö on pitkään ja laajasti koulutettua. Pirkanmaalaisten koulutustaso on verrattain korkea: lähes 74 prosentilla maakunnan 15 vuotta täyttäneestä väestöstä on jokin perusasteen jälkeinen tutkinto (koko maassa 71,3 %). Vuoden 2016 lopussa reilu 31 prosenttia pirkanmaalaisista oli korkeasti koulutettuja (koko maa 30,4 %). Pirkanmaalla keskeinen osaamirakenteita uudistava työ liittyy Tampere3 –korkeakoulu yhteisön rakentamiseen (TTY, TaY, TAMK), mikä mahdollistaa aivan uudenlaiset osaamiskombinaatiot, vahvemman TKI-yhteisön ja vetovoimaisemmat oppimisympäristöt. Toisen asteen koulutusmahdollisuudet ovat maakunnassa laajat ja monipuoliset, ja useat oppilaitokset ovat hakijoiden silmissä hyvin vetovoimaisia, mutta koulutuksen alueellisessa saavutettavuudessa on eroja, ja oppilaitosverkkoa on harvennettu. Digitaalisilla opetusratkaisuilla voidaan korjata tätä vajetta ainakin osittain. Merkittävä osaamiseen liittyvä haaste on, että työmarkkinat eivät vedä korkeasti koulutettuja takavuosien tapaan, ja myös työvoiman vähäinen liikkuvuus on ongelmana.

Tutkimus- ja kehittämistoiminnan menot jatkoivat laskuaan Pirkanmaalla viidettä vuotta peräkkäin, mutta olivat silti kansainvälisesti korkealla tasolla 4,8 % BKT:stä. Pirkanmaa on yhä Suomen TKI-intensiivisimpiä maakuntia, ja esim. henkilötyövuosissa mitaten TKI-investoinnit yrityksissä olivat kasvussa. Korkeakoulut ovat osaltaan paikanneet kehittämistoiminnan pudonneita panostuksia (mm. TEKES) Pirkanmaalla esim. Suomen Akatemian ja Horizon 2020-rahoituksella. Myös uusia innovaatiokehittämisen tukivälineitä on testikäytössä, kuten innovaatioaseteli. Erot innovaatiointensiteetissä maakunnan eri osien ja yritysten välillä ovat toki huomattavia.

Alustatoimijoiden määrä kasvaa ja monipuolistuu etenkin Tampereen kaupunkiseudulla edelleen, kun alueelle on perustettu uusia alustaympäristöjä, kuten Tampere Startup Hub ja

Tribe Tampere. Parhaimmillaan alustat toimivat innovaatioekosysteemin hermoliitoksina toimijoita ja tekemistä kootessaan ja palvelujaan tarjotessaan. Alustatoiminnassa on eniten teollisuuden, ammatillisen toiminnan sekä informaatio- ja viestintäalan yrityksiä, sen sijaan esim. rakentamisen ja kaupan alalla alustoilla on edelleen vähän yrityksiä. Pirkanmaan alustaympäristöt näyttävät jakautuneen nuorille ja pienille yrityksille suunnattujen palveluiden tarjontaan keskittyneisiin toimijoihin sekä jo pidempään toimineiden, ns. vakiintuneiden, koolta keskisuurten tai suurten yritysten palveluun keskittyneisiin alustaympäristöihin.

Kasvuyritysten kehitys Pirkanmaalla on ollut maan kärkiluokkaa useana vuonna. Pirkanmaan osuus maan kasvuyrityksistä on pysynyt noin 9 prosentin tuntumassa kasvukausittain. Kasvuyritysten määrä on lisääntynyt niin perinteisillä kuin tuotannon uusiutumista johtavilla aloilla, joskin niiden enemmistö on keskittynyt Tampereen seudulle. Viimeisimmällä kasvukaudella 2012 - 2015 enemmistö kasvuyrityksistä sijoittui liike-elämän palvelujen, teollisuuden, rakentamisen sekä informaation ja viestinnän aloille. Startup-toiminta on vilkasta erityisesti tietointensiivisillä aloilla. Etenkin Nokia -klusterista vapautuneesta osaamisesta on jalostunut suuri määrä uusia yrityksiä, joista on tullut elinvoimainen siemen alueen startup-ekosysteemille. Vaikka Pirkanmaa on osittain näyttäytynyt suurten yritysten maakuntana, pk-yrityskentän kasvu ja yrittäjyys ovat vahvistuneet viime vuosina.

Liikkumisen, asumisen ja luonnonympäristön tilannekuva

Pirkanmaan sijainti liikennevirtojen solmupisteenä asettaa myös maakunnan saavutettavuuden ja sen ylläpidon keskeiseen asemaan. Pirkanmaan kansainvälisten saavutettavuuden kannalta Tampere-Pirkkalan lentoasema on keskeisessä roolissa. Lentoaseman määrätietoisella kehittämistyöllä on jo vuoden 2017 aikana onnistuttu kääntämään lentoaseman matkustajamäärät kasvuun usean negatiivisen kehitysvuoden jälkeen. Pirkanmaan liikennejärjestelmäsuunnitelman päivitystyössä huomioidaan erityisesti sujuvat matkaketjut, MAAS-ajattelu sekä digitalisaation mahdollisuudet.

Pendelöijien osuus maakunnassa asuvista työllisistä on noussut viime vuosien aikana (37,4 % v. 2015). Pendelöintiliikennettä on paitsi maakunnan sisällä myös maakunnan ulkopuolelle. Pendelöintiaste on korkeimmillaan Tampereen eteläisissä sekä läntisissä naapurikunnissa ja alhaisimmillaan Pirkanmaan pohjoisissa kunnissa sekä Tampereella.

Asuinrakentaminen keskittyy vahvasti kasvavalle Tampereen kaupunkiseudulle, ja on sekä täydennysrakentamista että kokonaan uusien asuinalueiden rakentamista olemassa olevien liikenneväylien tuntumaan. Omakotitaloasuminen on menettänyt asemiaan mm. yksinasuvien kasvun myötä; pientalojen tarve lisääntyy ja asumisväljyys kasvaa. Rakennukset ja alueet muuttavat muotoaan käyttöön liittyvien vaatimusten mukaan, ja ympäristö- ja energiatehokkuuden vaatimukset rakentamisessa muuttuvat itsestäänselvyyksiksi.

Pirkanmaa sijaitsee useiden luonnonmaantieteellisten vyöhykkeiden rajalla, ja valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita Pirkanmaalla on yhdeksän, joista neljä kansallismaisemia. Tärkein maankäytön muoto on metsätalous, ja puuston kasvun ja poistuman välisen hiilitaseen positiivisuuden vuoksi metsät toimivat ns. hiilinieluinä.

Suurimmat yhtenäiset luonnontilaiset suoalueet on suojeltu joko kansallispuistoihin tai soiden suojeleluhjelmiin kuuluvina. Pirkanmaan vesistöillä on vesihuollon ohella huomattavaa matkailu- ja virkistysmerkitystä. Järvialueen vesistöjen suuret altaat ovat harjuosuuksien kohdalta yhä lähes luonnontilaisia. Kemiallisen metsäteollisuuden aikanaan aiheuttama likaantuminen ja suurten jätevesipuhdistamoiden aiheuttama kuormitus on olennaisesti vähentynyt. Vesien säännöstely kuitenkin rehevöittää jonkin verran vesistöjä. Pohjaveden luonnontilainen laatu on Pirkanmaalla yleensä pysynyt hyvänä, mutta pohjavesialueiden sijainti on maakunnan kulutuskeskuksiin nähden epätasainen. Tätä on pyritty korjaamaan yhdysvesijohtorakentamisella.

Pirkanmaan kulttuuriympäristön ominaispiirteitä ovat yhtäältä vanhan teollisen perinnön kaupunkiympäristöt ja toisaalta maatalouskulttuurin luomat maisemat. Rakennusperintöä Pirkanmaalla edustavat maaseudun perinteisen rakennuskannan lisäksi erityisesti erilaiset teollisuusympäristöt asuinalueineen sekä toisen maailmansodan jälkeen syntyneet aluekokonaisuudet. Maaseudun maisemakokonaisuuksista monien juuret palautuvat vuosisatojen, jopa yli tuhannen vuoden taakse. Valtakunnallisesti arvokkaita, rakennettuja kulttuuriympäristöjä on luokiteltu yli 160 kpl. Näillä on arvoa myös maakunnan vetovoiman kehittämisessä.

Terveiden ja hyvinvoinnin dynamiikka

Pirkanmaan väestö on maan terveimpiä kansantautien osuudella mitattuna. Kansantauteja esiintyy Pirkanmaalla verenpainetautia lukuun ottamatta hieman vähemmän kuin maassa keskimäärin. Sen sijaan kuntien välillä sairastavuudessa on suuria vaihteluita. Pienissä maaseutukunnissa, joissa on korkea ikärakenne, on kansantautien sairastavuusaste korkea. Pirkanmaan alueellinen hyvinvointikertomus 2017 – 2020 kertoo mm. että elämänlaatusa hyväksi tuntevien 65 vuotta ja 75 vuotta täyttäneiden osuudet ovat Pirkanmaalla kasvussa. Arkiaskareissa suuria vaikeuksia kokevien 75 vuotta täyttäneiden osuus on laskussa. Lihavien sekä alkoholia liikaa käyttävien ikäihmisten osuudet ovat myös laskussa. Sen sijaan kasvisten käyttö vähenee entisestään. Iäkkäiden liikuntakyky on parantunut. Asuinalueensa turvallisuuteen tyytyväisiä on pirkanmaalaisista ikäihmisistä lähes 91 %.

Pirkanmaalla sekä sairauspäivärahaa että työkyvyttömyyseläkettä saaneiden 25 – 64-vuotiaiden määrät/1000 vastaavanikäistä vähenivät seuranta-aikana. Myös erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen työkäisten prosenttiosuudet vastaavanikäisestä väestöstä laskivat. Elämänlaatusa hyväksi tuntevien sekä riittävästi kasviksia käyttävien työkäisten määrä lisääntyi Pirkanmaalla, ja alkoholia liikaa käyttävien, päivittäin tupakoivien ja lihavien työkäisten osuudet ovat laskussa. Suosituksen mukaisesti kestävyysliikuntaa ja lihaskuntoharjoittelua harrastavien 20 – 54-vuotiaiden osuus Pirkanmaalla oli suurempi kuin koko maassa ja vertailualueilla, mutta silti alle 20 % kyselyyn vastanneista. Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit työkäisillä ovat seuranta-aikana laskeneet selvästi.

Lasten päivähoidossa olleiden 3 – 5 –vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä oli Pirkanmaalla selvästi suurempi kuin valtakunnallinen keskiarvo. Lastensuojelun avohuollollisten tukitoimien piiriin joutuneiden 0 – 17-vuotiaiden osuus on kasvanut, mikä indikoi tiettyä kriisiytymistä perhesuhteissa. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17 -

24-vuotiaiden osuus vastaavanikäisestä väestöstä on Pirkanmaalla laskenut, ja osuus oli nyt pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Kouluterveyskyselyn (vuodelta 2013) mukaan nuorten humalahakuinen alkoholinkäyttö on vähentynyt kaikissa kyselyyn osallistuneissa kouluasteissa, samoin päivittäin tupakoivien osuus. Sen sijaan nuuskan käyttö on selvästi lisääntynyt. Liikuntaharrastus on lisääntynyt, mutta ylipaino on silti jatkuvassa tasaisessa kasvussa. Ammattikoululaisten elintavat ja terveys ovat lähes kaikilla osa-alueilla huonompia kuin lukiolaisilla ikätovereillaan.